

Гермес Праксітеля

Михайло Яцків

Поїзд зупинився в полі і стояв довго. У вагоні першого класу було веселе товариство жінок, які їхали на бал. В середньому купе сидів коло вікна юний офіцер в пелерині, навпроти нього — цивільний грубий панок. Увагу жіночого товариства захопив офіцер.

Шепотом і виразами очей робили вони собі замітки про незвичайного молодця. Його відкрита голова була всіяна короткими гебановими кучерями, що підкреслювали ясність обличчя і темно-сині очі. Він встав, сперся коло вікна і дивився в далечінь.

Три красуні не зводили з нього очей. Крайня з правого боку з золотавим волоссям і фіалковими очима, учителька мистецтва, рухала рожевими пальчиками і жваво ловила профіль юнака в альбом для малювання. Середня, з довгастим чоловічим виразом, барашкувала ніжною, закиненою на коліно, і дивилась перед себе з посмішкою насолоди. Третя взяла її під руку, мружила чорні очі і шепотіла з гарячим віддихом воркуючої голубки:

— Сором'язливість білої рожі в лиці офіцера палає до цілунку.

Середня замітила:

— Якийсь невблаганний смуток впився в його душу. Золотоволоса білявка зітхнула і додала:

— Шия з головою творить одну лінію. Впасти в його обійми — можна вмерти. Гермес Праксітеля.

Товаришки потакнули.

Грубий панок був схожий на бочку. Він почав розмову про природність контрастів, про війни за всіх часів і в усіх народів.

На доказ своїх слів панок сказав, що, хоч на далеких фронтах ллється тепер кров і трупи вкривають землю, життя йде своїм давнім шляхом і незмінним порядком.

Голос панка гудів рішучою самовпевненістю, як барабан. Офіцер дивився на нього спідлоба, в його очах загравав глумливий усміх, на лиці з'явилися плями.

— Війна — це проклята підлота і ганьба людства, — процідив юнак.

Панок витріщив очі.

— Як це?! Так говорить офіцер про святу справу, яка спасає вітчизну від ворога? Це ж бунт проти національної етики і богохульство супроти суспільної моралі!

Офіцер відповів:

Вітчизну спасають творчим трудом і любов'ю, а не насильством, ярмом, людською кривдою і грабунком. Що мені до національної етики, коли в ній нема справедливості, що мені до суспільності, яка грабує мене, вимагає життя. Чому я маю ненавидіти кожний інший народ? Одна струна скрипки, одна сторінка рукопису цінніша для вітчизни і людства від обіцяного раю дармоїдів. Хіба ви не знаєте, що нуждарі моляться Богу, а він свою манну посилає ситим світу цього. А справжні наші боги зараз бродять в

болоті.

Панок посатанів.

— Війна — це традиція історії людства, вона прийнята усім цивілізованим світом.

Юнак відповів:

— Видно, що та історія нічому його не навчила і що людству ще далеко до справжньої культури, коли немає іншого виходу.

Панок розкричався:

— Мовчіть! Я накажу вас заарештувати! Я бачив, як ви не зволили навіть зняти шапку зі знаком монарха і символом держави, тільки махнули згідно головою, аж та шапка полетіла під лаву! Прошу йти за мною! Подайте ваші документи!

Офіцер встав, за ним — його слуга. Слуга підійшов до офіцера, розгорнув на його плечах пелерину і почав виймати з кишені на грудях документи. Пусті рукави хиталися по боках — офіцер був без обох рук.

Жах ударив по присутніх. З кута долетів тихий зойк і плач. В повітрі замигали парасольки, десятки жіночих рук піднялися вгору, і на кавуновий лоб товстого панка градом посипалися удари.

Вперше надруковано 1952 р.